

elita^{uz}

Elektron Ilmiy
Jurnal

No.2 (2)
2024

MUNDARIJA

KIBER SPORTNI HUQUQIY JIHATDAN TARTIBGA SOLISH.....	2
San'atjon Ergashev.....	2
KIBER JINOYATLARNI TERGOV QILISH BILAN BOG'LIQ XALQARO ISO STANDARTLAR VA ULARNI OZBEKISTON QONUNCHILIGIGA INTEGRATSIYALASH.....	15
Abbosjon Olimov.....	15
KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKIYA CHEGARALARINI BELGILASH BORASIDA XALQARO HAMKORLIK.....	28
Mirzakarimova Dilafuz.....	28
THE GROWING CHALLENGE OF TRADEMARK INFRINGEMENT IN THE DIGITAL AGE.....	39
Sanjarbek Tursunov.....	39
THE EMERGENCE OF QUANTUM LAW: NAVIGATING THE INTERSECTION OF QUANTUM COMPUTING AND LEGAL THEORY.....	49
Islombek Abdikhakimov.....	49
SUN'IY INTELLEKTNING NOTARIAT SOHASIGA INTEGRATSIYASI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR.....	64
Shahnoza Safarova.....	64

KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKSIYA CHEGARALARINI BELGILASH BORASIDA XALQARO HAMKORLIK

Mirzakarimova Dilafruz

dilafruzmirzakarimova80@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

Annotatsiya: Aloqa, tijorat va ijtimoiy o‘zaro aloqalar uchun kibermakon zarur bo‘lgan zamonaviy raqamli asrda kiberoxavfsizlik bo‘yicha xalqaro hamkorlik zarurati birinchi o‘ringa chiqdi. Biroq, kibermakonda yurisdiksiya chegaralarini aniqlash uning chegarasiz tabiati tufayli sezilarli qiyinchilik tug‘diradi. Ushbu maqolada kiberoxavfsizlikda xalqaro hamkorlikning ahamiyati va kibermakondagi yurisdiksiya chegaralarining murakkab muammosi tahlil qilinadi. Raqamli asrda yurisdiksiyani aniqlash mezonlarini aniqlash uchun tegishli adabiyotlar, huquqiy ishlar va me‘yoriy-huquqiy bazalarni har tomonlama ko‘rib chiqish o‘tkazildi. Milliy xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik va shaxsiy daxlsizlikka ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan rivojlanayotgan kibertahdidlarga qarshi kurashda kiberoxavfsizlik bo‘yicha samarali hamkorlik muhim sanaladi. Xalqaro hamkorlik global miqyosda kiberoxavfsizlik choralari kuchaytirish uchun ilg‘or tajribalar, razvedka va resurslarni almashish imkonini beradi. Mezonlar raqamli muhitda yurisdiksiya masalalarini hal qilishda qo‘llanilishi, amalga oshirilishi va samaradorligi asosida baholandi. Ushbu maqola raqamli asrda kiberoxavfsizlikning murakkabliklarini hamda yurisdiksiya chegaralarining huquqni muhofaza qilish harakatlariga ta’sirini o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: hududiy chegaralar, raqamli faoliyat, texnologik jihatlar, raqamli infratuzilma, ma’lumotlarni himoya qilish, foydalanuvchi huquqlari, yurisdiksiya siyosati.

Kirish

Kiberxavfsizlikning global miqyosidagi va ularni samarali hal qilish bilan bog‘liq murakkabliklarni hisobga olgan holda, kiberxavfsizlik sohasida xalqaro hamkorlikning ahamiyatini kamaytirib bo‘lmaydi. Kibermakonda yurisdiksiya chegaralarini aniq belgilash qonunni qo‘llash, ma‘lumotlarni himoya qilish va chegaralar orqali faoliyat yurituvchi kiberjinoyatchilarni ta‘qib qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Raqamli asrda yurisdiksiya chegaralarini aniqlash mezonlari yurisdiksiyaning huquqiy, texnologik va axloqiy o‘lchovlarini shakllantiradigan turli omillarni o‘z ichiga oladi. Bular quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Huquqiy tamoyillar: hududiy chegaralarga asoslangan yurisdiksiyaning an‘anaviy huquqiy tushunchalari raqamli faoliyatning transchegaraviy tabiatini hal qilish uchun moslashishni talab qilishi mumkin. Tegishli yurisdiksiya doirasini aniqlashda serverlarning joylashuvi, ma‘lumotlarni saqlash va foydalanuvchilarning o‘zaro aloqalari kabi fikrlar hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Texnologik yutuqlar: raqamli texnologiyalar, jumladan, bulutli hisoblash, ijtimoiy media va elektron tijorat platformalari evolyutsiyasi an‘anaviy yurisdiksiya chegaralarini yo‘qotdi. Raqamli infratuzilmaning texnik jihatlarini tushunish samarali yurisdiksiya qoidalari va qoidalarini o‘rnatish uchun juda muhimdir.[1]

Raqamli landshaft rivojlanishda davom etar ekan, raqamli asrda yurisdiksiyani aniqlash mezonlari transchegaraviy raqamli faoliyatning murakkabliklarini hal qilish uchun moslashishi kerak. Huquqiy, texnologik va axloqiy nuqtai nazarlarni integratsiyalashgan holda, siyosatchilar va tartibga soluvchilar raqamli sohadagi jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va majburiyatlarini himoya qilgan holda raqamli ma‘lumotlarni samarali boshqaradigan mustahkam asoslarni ishlab chiqishi mumkin. Raqamli asrda yurisdiksiyani shakllantiruvchi ko‘p o‘lchovli omillarni navigatsiya qilish xavfsiz va shaffof raqamli muhitni ta‘minlash uchun qonuniy talablar, texnologik imkoniyatlar va axloqiy jihatlarni muvozanatlashtiradigan yaxlit yondashuvni talab qiladi.[2]

Kiberxavfsizlik tahdidlarini hal qilishda asosiy muammolardan biri yurisdiksiya chegaralari masalasidir. Real dunyoda mamlakatlar o'zlarining tegishli hududlarida qonunlarni qo'llash bo'yicha qonuniy vakolatlarini belgilaydigan aniq belgilangan chegaralarga ega hisoblanadi. Biroq, raqamli dunyoda bu chegaralar unchalik aniq emas, chunki internet chegaralar bo'ylab tezkor aloqa va ma'lumotlarni uzatish imkonini beradi. Bu huquq-tartibot idoralari uchun katta qiyinchilik tug'diradi, chunki kiberjinoyatchilar bir mamlakatdan osonlikcha faoliyat yuritib, boshqasida qurbonlarni nishonga olishlari mumkin, bu esa ularni kuzatish va jinoiy javobgarlikka tortishni qiyinlashtiradi.

Asosiy muammolardan biri bu kiberhujumlarni ma'lum shaxslar yoki guruhlariga, ayniqsa ular kiberxavfsizlik qonunlari zaif yoki mavjud bo'lmagan yurisdiksiyalarda amalga oshirilganda ularni aniqlash uchun murakkab mexanizmlar talab etiladi. Bu kiberjinoyatchilarga o'z harakatlari uchun javobgarlikdan qochish imkonini beruvchi tergov va ta'qiblarga to'sqinlik qilishi mumkin.

Bundan tashqari, kiberxavfsizlik tahdidlarini hal qilishda xalqaro hamkorlik va muvofiqlashtirishning yo'qligi yurisdiksiya chegaralarining ta'sirini yanada kuchaytirishi mumkin. Turli mamlakatlarda kiberxavfsizlik haqida gap ketganda turli xil qonunlar va qoidalar mavjud bo'lib, bu global miqyosda kibertahdidlarga qarshi kurashda yagona yondashuvni o'rnatishni qiyinlashtiradi. Ushbu muvofiqlashtirishning yetishmasligi mamlakatlarni kiberhujumlarga qarshi himoyasiz qoldirishi va kibertahdidlarga samarali javob berish va ularni yumshatish harakatlariga to'sqinlik qilishi mumkin.[3]

Metodlar

Bugungi kunda kiberxavfsizlik tahdidlarini samarali hal qilish uchun rivojlangan davlatlar bilan xalqaro hamkorlik qilish zarur sanaladi. Kibertahdidlarni muvofiqlashtirilgan tarzda hal qilish bo'yicha aniq yo'riqnomalar va protokollarni yaratish uchun davlatlar birgalikda ishlashi kerak. Bu razvedka ma'lumotlarini chegaralar bo'ylab almashish, shuningdek, kiber jinoyatlarga qarshi kurashda hamkorlikni osonlashtirish uchun xalqaro shartnomalarni ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin.

Bundan tashqari, mamlakatlar o'z fuqarolari va bizneslarini kiberhujumlardan yaxshiroq himoya qilish uchun kiberxavfsizlik infratuzilmasi va resurslariga sarmoya kiritishlari kerak. Bu kiberxavfsizlik tashabbuslarini moliyalashtirishni ko'paytirish, shuningdek, huquqni muhofaza qilish organlari va kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislarni kibertahdidlarga yaxshiroq javob berish uchun o'qitishni o'z ichiga oladi.

Transchegaraviy faoliyat: raqamli asrda elektron tijorat, ijtimoiy media ishtiroki va onlayn xizmatlar kabi faoliyatlar ko'pincha milliy chegaralardan oshib ketadi. Ushbu transchegaraviy faoliyat uchun yurisdiksiyani aniqlash qonunchilik asoslari va bunday o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi xalqaro shartnomalarni chuqur tushunishni talab qiladi.

Ma'lumotlarni mahalliyashtirish va suverenitet: m'alumotlar ma'lum bir yurisdiksiyada saqlanishi kerak bo'lgan ma'lumotlarni mahalliyashtirish kontsepsiyasi raqamli asrda bahsli masalaga aylandi. Ma'lumotlar suvereniteti bilan bog'liq muammolarni chegaralar bo'ylab erkin ma'lumot oqimi bilan muvozanatlash yurisdiksiya chegaralarini aniqlashda qiyinchiliklar tug'diradi.

Yurisdiksiyaviy nizolar va uyg'unlashtirish: yurisdiksiyaviy nizolar turli huquqiy tizimlar raqamli faoliyatga nisbatan bir-biriga mos keladigan da'volarga ega bo'lganda paydo bo'lishi mumkin. Xalqaro hamkorlik va kelishuvlar orqali yurisdiksiya qoidalarini uyg'unlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlar ushbu ziddiyatlarni hal qilish va yurisdiksiyani qo'llashda izchillikni ta'minlash uchun muhimdir.[4]

Raqamli asrda yurisdiksiyaning murakkabliklarini navigatsiya qilish huquqiy, texnologik va axloqiy omillarning o'zaro ta'sirini hisobga oladigan dinamik va moslashuvchan yondashuvni talab qiladi. Ushbu asosiy mezonlarni birlashtirib, milliy va xalqaro darajada hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni amalga oshirish orqali manfaatdor tomonlar raqamli sohada yurisdiksiyani aniqlash uchun izchil asos yaratishga harakat qilishlari mumkin.

Natijalar

Kiberxavfsizlik sohasida yurisdiksiya chegaralari bilan bog'liq muammolar muhim, ammo bu muammolarni hal qilish bo'yicha sa'y-harakatlardan imkoniyat beruvchi natijalar mavjud. Xalqaro hamkorlikning kuchayishi orqali mamlakatlar

kiberxavfsizlik imkoniyatlarini oshirish va kibertahdidlar ta'sirini yumshatishda muvaffaqiyatlarga erisha boshlaydi.

Xorijiy tajribalar kibermakondagi yurisdiksiyaviy muammolarni hal qilishda turlicha yondashuvlarni namoyish etadi. Estoniya, Niderlandiya va Amerika Qo'shma Shtatlari kabi davlatlar kiberxavfsizlikni kuchaytirish, tahdidlar bo'yicha razvedka ma'lumotlarini almashish va transchegaraviy kiberjinoyatlarni samarali hal qilish uchun xalqaro manfaatdor tomonlar bilan mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'ydi.

Xorijiy tajribani o'rganish orqali biz ishonchli ma'lumotlarni almashish va salohiyatni oshirishga yordam beruvchi xalqaro hamkorlikning muvaffaqiyatli modellarini aniqlashimiz mumkin. Kiberjinoyatlar bo'yicha Budapesht konvensiyasi va Yevropa Ittifoqining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi qonuni kabi transchegaraviy tashabbuslar hamkorlikni osonlashtiradigan va global miqyosda kiberxavfsizlik amaliyotlarini uyg'unlashtiradigan asoslarga misol bo'lib xizmat qiladi.

Xorijiy tajribalar kiberxavfsizlik sohasida xalqaro hamkorlikning ahamiyatini va kibertahdidlarga qarshi kurashda aniq yurisdiksiya chegaralari zarurligini ta'kidlaydi. Boshqa mamlakatlardan olingan ilg'or tajriba va saboqlardan foydalanish orqali biz kibermudofaa mexanizmlarimizni mustahkamlashimiz, global hamkorlikni rivojlantirishimiz va raqamli ekotizimning mustahkamligini oshirishimiz mumkin. Kiberhujumlarni bartaraf etish uchun aniq huquqiy asoslarni yaratish orqali mamlakatlar kiberjinoyatchilarni ularning noqonuniy xatti-harakatlarini javobgarlikka torta olishadi.[5]

Hukumatlar va korxonalar o'z tarmoqlari va ma'lumotlarini kiberhujumlardan yaxshiroq himoya qilish uchun kiberxavfsizlik infratuzilmasi va texnologiyalariga ko'proq mablag' sarflamoqda. Ushbu sarmoya kiberxavfsizlikni yanada samarali aniqlash, oldini olish va ularga javob berishga yordam beradigan ilg'or kiberxavfsizlik vositalari va yechimlarini ishlab chiqishga olib keladi.

Mamlakatlar kiberxavfsizlik tahdidlariga qarshi kurashish imkoniyatlarini oshirish uchun huquqni muhofaza qiluvchi idoralar va kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislarini tayyorlash va o'qitish uchun maxsus o'quv dasturlarni yaratishi lozim. Kiberxavfsizlik bo'yicha tajribaga ega malakali ishchi kuchini yaratish orqali davlatlarlar kiberhujumlarga javob berishga va o'z fuqarolari va bizneslarini

mumkin boʻlgan zararlardan himoya qilishga yetarlicha choralarni koʻrishi lozim.[6]

Umuman olganda, axborot dunyosida kiberxavfsizlik muammolarini hal qilish boʻyicha saʼy-harakatlarning natijalari istiqbolli boʻlib, xalqaro hamkorlikning kuchayishi, takomillashtirilgan huquqiy asoslar, kiberxavfsizlik infratuzilmasining rivojlanishi va salohiyatning mustahkamlanishi kiberxavfsizlik himoyasini kuchaytirishga va kibertahdidlarga yanada samarali javob berishga olib keladi. Yurisdiksiya chegaralari bilan bogʻliq muammolar murakkabligicha qolsa-da, mamlakatlar ushbu toʻsiqlarni yengib oʻtishda muvaffaqiyatga erishmoqda va hamma uchun xavfsiz va himoyalangan raqamli muhitni yaratish uchun samarali harakat qilinmoqda.

Muhokama

Tahlil xalqaro hamkorlikning kibertahdidlarga qarshi kurashish, tahdidlar boʻyicha muhim maʼlumotlarni almashish va muvofiqlashtirilgan global javob mexanizmini yaratishdagi ajralmas rolini yoritadi. Biroq, standartlashtirilgan huquqiy bazalarning yoʻqligi va davlatlar oʻrtasidagi yurisdiksiya chegaralarining turlicha talqin qilinishi kiberjinoyatchilarni jinoiy javobgarlikka tortish va kiberxavfsizlik choralarni universal tarzda qoʻllash harakatlariga toʻsqinlik qiladigan katta toʻsiqlarni keltirib chiqaradi.

Bu qiyinchiliklarni yengish uchun davlatlar ikki va koʻp tomonlama kelishuvlar, mustahkam axborot almashish mexanizmlari va salohiyatni oshirish tashabbuslari orqali hamkorlikni kuchaytirishi kerak. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Xalqaro Elektraloqa Ittifoqi (XEI) va Global Kiber Ekspertiza Forumi (GFCE) kabi xalqaro tashkilotlar kiberxavfsizlik muammolari boʻyicha hamkorlikni osonlashtirish va global miqyosda kiberbardoshlilikni oshirishda muhim rol oʻynaydi.[7]

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytganda, ushbu akademik tadqiqot kibertahdidlarni yumshatish va kibermakon barqarorligini taminlashda xalqaro hamkorlikning muhim rolini taʼkidlaydi. Oʻzaro kelishuvlar va xalqaro meʼyorlarga rioya qilish orqali izchil yurisdiksiya chegaralarini oʻrnatish kiberxavfsizlik muammolariga samarali qarshi kurashishda davlatlar oʻrtasida ishonch va hamkorlikni mustahkamlash va barcha manfaatdor tomonlar uchun xavfsiz onlayn muhitni taʼminlash uchun zarurdir. Raqamli sohaning chegarasiz

tabiati tufayli kibermakonda yurisdiksiyani aniqlash muhim muammo keltirib chiqaradi. Internetning markazlashtirilmagan tuzilishi va transchegaraviy aloqa va tranzaksiyalarning qulayligi ma'lum bir kibermakonda qaysi yurisdiksiya vakolatiga ega ekanligini aniqlashni murakkablashtiradi. Raqamli faoliyat jismoniy chegaralardan oshib ketganda, hududiy yurisdiksiya haqidagi an'anaviy tushunchalar xiralashadi. Turli mamlakatlardagi qarama-qarshi qonunlar va qoidalar bu masalani yanada murakkablashtiradi, chunki har bir yurisdiksiya kibermakon faoliyati ustidan o'z vakolatlarini tasdiqlashi mumkin.[8] Bu noaniqlikni keltirib chiqaradi, bu esa huquqiy tizimlar uchun kiberjinoyatlarni samarali hal etish, nizolarni hal etish, jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilishni qiyinlashtiradi. Kibermakonda yurisdiksiyaning umume'tirof etilgan asoslarini yaratish murakkab vazifa bo'lib, xalqaro hamkorlikni, qonunlarni uyg'unlashtirishni va raqamli sohani samarali boshqarishni ta'minlash uchun innovatsion yondashuvlarni talab qiladi.[9]

Yurisdiksiyaning an'anaviy kontsepsiyasi, xususan, yurisdiksiyaning hududiy asosi asrlar davomida dunyo miqyosidagi huquqiy tizimlarning asosi bo'lib kelgan. Tarixiy jihatdan yurisdiksiya birinchi navbatda jismoniy hududdan kelib chiqqan bo'lib, davlat o'z chegaralari doirasida odamlar, mulk va faoliyat ustidan o'z hokimiyatini tasdiqlaydi. Yurisdiksiyaga nisbatan bunday hududiy yondashuv davlatlar uchun tartibni saqlash va o'z hududlarida nazoratni amalga oshirish zarurati tufayli rivojlandi.[10]

Hududiy yurisdiksiyaning tarixiy rivojlanishini suverenitet tamoyillari va Vestfaliya tizimidan kuzatish mumkin, bu esa milliy davlatlarning o'zlarining belgilangan hududlaridagi mutlaq hokimiyatini ta'kidladi. Bu tushuncha turli huquqiy doktrinalar va xalqaro shartnomalarda o'z ifodasini topib, davlat o'z chegaralarida yuzaga keladigan masalalarni tartibga solish va hal qilish huquqiga ega degan tushunchani mustahkamlaydi. Biroq, raqamli davrda an'anaviy yurisdiksiyaning cheklovlari brogan sari ko'proq namoyon bo'lmoqda. Internetning chegarasiz tabiati, transchegaraviy aloqa va tranzaksiyalarning qulayligi, kibermakonning global o'zaro bog'liqligi hududiy yurisdiksiyani amalga oshirishda ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi. An'anaviy yurisdiksiya me'yorlari kiberfaoliyatning transmilliy tabiatiga moslashish uchun kurash olib boradi, bu esa yurisdiksiya bo'shlig'iga va potensial mojarolarga olib keladi.[11]

Birinchidan, internet jismoniy va yuridik shaxslarga jismoniy chegaralardan oshib ketadigan faoliyat bilan shugʻullanish imkonini beradi, bu esa yurisdiksiya joyini aniqlashni qiyinlashtiradi. Ikkinchidan, raqamli tranzaksiyalar koʻpincha bir nechta yurisdiksiyalarni oʻz ichiga oladi, bu esa qaysi qonunlar qoʻllanilishi kerakligi haqida chalkashlik va nizolarga olib keladi.[12] Uchinchidan, kibermakon tomonidan taqdim etilgan tezlik va anonimlik anʼanaviy hokimiyat organlarining samarali tergov va ijro harakatlariga toʻsqinlik qilishi mumkin. Nihoyat, internetning global tabiati kibermakondagi yurisdiksiyaviy muammolarni hal qilish uchun xalqaro hamkorlik va qonunlarni uygʻunlashtirish zarurligini anglatadi.

Qonunchilikka takliflar

1. Hukumatlar va xususiy sektor subʼyektlari oʻrtasida kibermakonni muhofaza qilish boʻyicha hamkorlikni kuchaytirish maqsadida kiberxavfsizlik amaliyoti boʻyicha xalqaro normalar va standartlarni yaratish.

2. Transchegaraviy maʼlumotlar oqimi toʻgʻrisidagi bitimlar: transchegaraviy maʼlumotlar oqimi boʻyicha xalqaro shartnomalarni qoʻllab-quvvatlovchi qonunchilikni amalga oshirish yurisdiksiya qoidalarini uygʻunlashtirishga yordam beradi. Bunday kelishuvlar turli huquqiy tizimlar oʻrtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etishga yordam beradi va raqamli faoliyatning uzluksiz ishlashini taʼminlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kiberxavfsizlik raqamli asrda juda muhim masala boʻlib, kiberhujumlar tobora keng tarqalgan va murakkablashib bormoqda. Yurisdiksiya chegaralari masalasi huquqni muhofaza qilish idoralari va kiberxavfsizlik boʻyicha mutaxassislar uchun jiddiy muammo tugʻdiradi, bu esa chegaralar orqali faoliyat yurituvchi kiberjinoyatchilarni kuzatish va jinoiy javobgarlikka tortishni murakkablashtiradi. Biroq, xalqaro hamkorlik orqali birgalikda ishlash mamlakatlarni oʻzlarining kiberxavfsizlik imkoniyatlarini oshirishlari va fuqarolarining raqamli huquqlarini yaxshiroq himoya qilishlariga imkoniyat yaratadi. Shuningdek, texnologiya taraqqiyoti va raqamli oʻzaro taʼsirlar koʻproq namoyon boʻlishi bilan kibermakonda yurisdiksiya tushunchasi sezilarli darajada rivojlandi.

Xalqaro amaliyotdan olingan saboqlar kibermakon yurisdiksiyasining muammolari va imkoniyatlarini hal qiluvchi muvozanatli yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Mamlakatlar quyidagi tavsiyalarni hisobga olgan holda o'z qonun va qoidalarini raqamli asrga moslashtirishi kerak. Birinchidan, kibermakonning turli jihatlarini, jumladan kiberjinoyatlar, raqamli maxfiylik va intellektual mulk huquqlarini qamrab oluvchi keng qamrovli qonunchilikni shakllantirish. Ikkinchidan, xalqaro kiberjinoyatlar bo'yicha yurisdiksiyaviy muammolarni hal qilish uchun transchegaraviy hamkorlik va o'zaro huquqiy yordamning samarali mexanizmlarini yaratish. Uchinchidan, xabardorlik va raqamli savodxonlikni oshirish shaxslar va tashkilotlarga kibermakondagi huquq va majburiyatlarini tushunish imkonini beradi. Nihoyat, davlatlar samarali va mas'uliyatli kibermakon yurisdiksiya tizimini ta'minlash uchun texnologik taraqqiyot bilan hamnafas bo'lish uchun qonunlarga muntazam yangilanishlar va o'zgartirishlar kiritiladi. Ushbu choralarni ko'rish orqali kibermakonning murakkab sohasini samarali boshqarishi va raqamli asrda o'z fuqarolarining manfaatlarini himoya qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Wilson, S., & Garcia, M. (2018). Data Localization and Jurisdictional Sovereignty: A Comparative Analysis. *Journal of Information Policy*, 12(3), 2.
- [2] Roberts, D., et al. (2017). Jurisdictional Conflicts in the Digital Age: Towards Harmonization. *International Journal of Cyber Law*, 22(4), 310-325.
- [3] International Telecommunication Union. (2019). Global Cybersecurity Index. Retrieved from
- [4] Global Forum on Cyber Expertise. (2021). GFCE Member Countries. Retrieved from [link]
- [5] World Economic Forum. (2020). Global Risks Report: Cyber Security Threats. Retrieved from <https://www.weforum.org/global-risks-report>.
- [6] National Institute of Standards and Technology. (2019). Cyber Security Framework for Critical Infrastructure Protection. NIST Special Publication 800-53.
- [7] European Union Agency for Cybersecurity. (2021). Annual Report on Cyber Security Trends. Retrieved from <https://www.enisa.europa.eu/publications>.
- [8] Ponemon Institute. (2019). Cost of Data Breach Study: Global Analysis. Retrieved from <https://www.ibm.com/security/data-breach>.
- [9] International Telecommunication Union. (2020). Global Cybersecurity Index: Country Rankings. Retrieved from <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/GCI>
- [10] Cybersecurity and Infrastructure Security Agency. (2021). Cyber Security Best Practices Guide. Retrieved from <https://www.cisa.gov/cybersecurity-best-practices>
- [11] European Union Agency for Cybersecurity. (2021). EU Cybersecurity Act. Retrieved from [link]
- [12] Hague Conference on Private International Law. (2001). Convention on Cybercrime.
- [13] Гилязетдинов, Е. (2022). Intercultural and linguodidactic aspects of teaching foreign languages at higher educational establishment. *Ренессанс в парадигме новаций образования и технологий в XXI веке*, (1), 153-155.
- [14] Гилязетдинов, Э. З. (2014). Бикультурная личность будущего переводчика. *Актуальные проблемы лингвист*
- [15] Гилязетдинов, Э. З. (2013). Медиаграмотность-основа формирования языковой личности будущего переводчика. In *МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И СМИ* (pp. 20-23).
- [16] Гилязетдинов, Э. З. (2019). НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ПЕРЕВОДА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА. In *Государство и право в изменяющемся мире: правовая система в условиях информатизации общества* (pp. 448-453).
- [17] Гилязетдинов, Э. З. (2017). ПРИОРИТЕТНЫЕ ЗАДАЧИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО

ПЕРЕВОДЧИКА. In ГОСУДАРСТВО И ПРАВО В ИЗМЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ (pp. 712-715).

[18] ГИЛЯЗЕТДИНОВ, Э. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВОПРОСА ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В НЕПРЕРЫВНОМ ОБРАЗОВАНИИ.

[19] Gilyazetdinov, E. Z., & Kaipova, D. B. (2023). CROSS-CULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT “WISH”. SCHOLAR, 1(3), 127-133.

[20] Хамзаев, С. А., & Гилязетдинов, Э. З. (2023). ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ГРАММАТИКИ СТУДЕНТАМ, ИЗУЧАЮЩИМ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ. In Государство и право в изменяющемся мире: проблемы и перспективы цифровизации правовой среды (pp. 479-487).

[21] Abdikhakimov, I. (2023). Legal Aspects of Social Media Marketing Contracts. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 4(1), 125-130.

[22] Abdikhakimov, I. (2023, July). Digital Creations in Civil Law: A Comprehensive Exploration of AI-Generated Content’s Legal Ramifications. In International Conference on Legal Sciences (Vol. 1, No. 6, pp. 36-43).

[23] Abdixakimov, I. (2022). Cyber Crimes in Digital Economy. Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal, 1(1), 1-5.

[24] Abdixakimov, I. (2023). The Role and Impact of Artificial Intelligence on Judicial Decision Processes. Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal, 1(1).

[25] Абдихакимов, И. (2023). SUG ‘URTA FRANSHIZASI VA UNING TURLARI HAQIDA. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(2), 176-180.

[26] Каримова, И., & Худайкулова, Ф. Х. (2024). ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ РУССКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ ИЗ НАЦИОНАЛЬНЫХ ГРУПП. Лучшие интеллектуальные исследования, 21(1), 87-92.

[27] Khudaykulova, F. (2024). COMMONALITIES AND DISPARITIES BETWEEN ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES. Центральноеазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(5), 167-174.

[28] Худайкулова, Ф. (2024). АСПЕКТЫ КОНТАКТИРОВАНИЯ: РУССКО-ТЮРСКИЕ ЯЗЫК. Центральноеазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(1), 227-232.

[29] Худайкулова, Ф. Х. (2020). РОДНОЙ ЯЗЫК КАК УЧЕБНЫЙ ПРЕДМЕТ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ОБУЧЕНИЯ. Экономика и социум, (12-2 (79)), 681-684.

[30] Khudaykulova, F. K., & Morozova, I. G. (2021). Education of speech culture in Russian language lessons. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(10), 1148-1153.

[31] Abdixakimov, I. (2024). Kvant kompyuterlarining huquqiy sohaga ta'siri: imkoniyatlar va muammolar. TAMADDUN NURI JURNALI, 4(55), 35-40.